

Цивільна оборотоздатність інформації

У монографії з'ясована цивільно-правова природа оборотоздатності інформації, механізм та елементи цивільного обороту інформації, розв'язано теоретичні та практичні питання правового регулювання цивільного обороту інформації.

Олександр Яриш

**ЦИВІЛЬНА
ОБОРОТОЗДАТНІСТЬ
ІНФОРМАЦІЇ**

Монографія

ЮРІНКОН ІНТЕР

Київ – 2026

УДК 347.018:3.078.3](477)(02)
Я73

*Рекомендовано до друку
Вченою радою Науково-дослідного інституту
приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака
Національної академії правових наук України
(протокол № 2 від 25 лютого 2026 року)*

Рецензенти:

Сліпченко Святослав Олександрович,
доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри цивільного, трудового та господарського права
Навчально-наукового інституту № 1
Харківського національного університету внутрішніх справ;
Кочина Олександра Сергіївна,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри публічного та приватного права
Навчально-наукового інституту права і соціальних технологій
Національного університету «Чернігівська політехніка».

Яриш О. М.
Я73 **Цивільна оборотоздатність інформації** : монографія / О. М. Яриш.
Київ : Юрінком Інтер, 2026. 256 с.
ISBN 978-966-667-971-3

У монографії з'ясована цивільно-правова природа оборотоздатності інформації, механізм та елементи цивільного обороту інформації, розв'язано теоретичні та практичні питання правового регулювання цивільного обороту інформації.

УДК 347.018:3.078.3](477)(02)

Видавництво «Юрінком Інтер» прагне сталого майбутнього для нашого бізнесу, наших читачів і нашої планети. Ця книга виготовлена з папери, сертифікованого Forest Stewardship Council®

ISBN 978-966-667-971-3

© Яриш О. М., 2026
© Юрінком Інтер, 2026

Зміст

Переднє слово	4
Передмова	6
РОЗДІЛ 1	
Інформація як об'єкт цивільних прав	9
1.1. Генеза цивільно-правового регулювання відносин щодо інформації	11
1.2. Поняття та ознаки інформації як об'єкта цивільних прав	43
1.3. Поняття та загальні умови оборотоздатності інформації	71
РОЗДІЛ 2	
Механізм цивільного обороту інформації	97
2.1. Поняття та елементи системи цивільного обороту інформації	99
2.2. Суб'єктивне майнове право на інформацію	117
2.3. Межі цивільної оборотоздатності інформації ...	153
РОЗДІЛ 3	
Цивільно-правові особливості обороту інформації в цивільному праві	167
3.1. Правовий режим оборотоздатної інформації ...	169
3.2. Особливості оборотоздатності окремих видів інформації	201
Висновки	216
Список використаних джерел	220
Довідкові матеріали	240

Переднє слово

Finis coronat opus

Успіх будь-якої наукової роботи залежить від багатьох чинників: вибір здобувачем місця підготовки дисертаційного дослідження, призначення наукового керівника, обрання та «відшліфовування» тематики та спроможність автора підготувати завершену наукову роботу. Поруч із багатьма суб'єктивними чинниками існують об'єктивні обставини, які можуть якщо не зупинити наукову діяльність, то принаймні зупинити її на невизначений строк.

Дисертаційне дослідження Олександра Михайловича Яриша було завершено вчасно, однак службові обов'язки та відданість конституційному обов'язку із захисту України більше ніж на десять років відтермінували процедуру публічного захисту дисертації. Незважаючи на всі можливі перепони, автор все ж знайшов сили для останніх кроків у процедурі підготовки наукових кадрів та повернувся до процедури захисту дисертації на тему «Оборотоздатність інформації як об'єкта цивільних відносин», яку успішно захистив 30 жовтня 2025 року на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.500.01 у Науково-дослідному інституті приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака Національної академії правових наук України.

Інформація як об'єкт цивільних прав має подвійну природу – нематеріальне благо та майновий ресурс, що активно залучається до цивільного обороту в умовах розвитку інформаційного суспільства. Її правова природа визначається здатністю до фіксації на матеріальних носіях і можливістю трансформації під впливом зміни змісту чи умов обігу. Розмежування зв'язаної та вільної інформації має суттєве значення для встановлення меж її самостійності як об'єкта цивільних прав. Оборотоzdатність інформації, як здатність відомостей залучатися до цивільного обороту, потребує подальшого теоретичного осмислення, оскільки визначає умови правомірного обігу, відчужуваності та правонаступництва у сфері інформаційних правовідносин.

Особливість обраної тематики також доцільно розглядати на двох «рівнях складності»: очевидність юридичної можливості залучення інформації до цивільного обороту, а також встановлення окремих правових режимів різних видів інформації, котра здатна до трансформації. Окрім того, дослідження не обмежується так званим «комерційним» оборотом, що спричиняє необхідність визначення правових наслідків для інформації з обмеженим доступом.

Передне слово

Ці десять років перерви стосувалися лише наукової діяльності, однак з огляду на пов'язаність професійної діяльності здобувача із його дослідницькими інтересами, автору вдалося не лише переосмислити окремі аспекти власних напрацювань, а й збагатити їх новим досвідом та наситити новими підходами. Це свідчить про те, що Яриш О. М. не зупинятиметься у своїх наукових пошуках та продовжить висвітлювати свої міркування у наукових виданнях.

Якщо надати характеристику цієї роботи, то на моє переконання, що достатнього одного слова – справжність. Автор не підлаштовувався під «зручні» наукові підходи, сміливо дискутував та шукав правду, додатково обґрунтовував власні твердження та сміливо крокував уперед. Мені надзвичайно приємно бути науковим керівником Олександра Михайловича та спільно висловити слова вдячності директору Науково-дослідного інституту приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України, доктору юридичних наук, професору, дійсному члену (академіку) НАПрН України Крупчану Олександровичу Дмитровичу, котрий підтримав нас у ці складні часи; голові спеціалізованої вченої ради Д 26.500.01, доктору юридичних наук, професору Заїці Юрію Олександровичу, котрий дотримав усіх необхідних процедур для проведення засідання пропри графіки відключень та втрату інтернет зв'язку; ученому секретарю спеціалізованої вченої ради Д 26.500.01, доктору юридичних наук, професору Бобрику Володимирі Івановичу, котрий своїми настановами та вимогливістю тримає високу «наукову планку» дисертаційних досліджень; офіційним опонентам, які після захисту погодились виступити рецензентами цієї роботи: доктору юридичних наук, професору Сліпченку Святославу Олександровичу та кандидату юридичних наук, доценту Кочиній Олександрі Сергіївні. Окрема подяка доктору юридичних наук, професору, члену-кореспонденту НАПрН України Галянтичу Миколі Костянтиновичу – Вчителю, який вірить в успіх учнів своїх учнів.

У сучасному світі важко зробити «наукову революцію», однак це не має стати перешкодою для розв'язання складних наукових проблем, не має зупиняти наукову наполегливість, не має бути упередженням для думки про те, що все вже давно досліджено. Запропонована монографія є результатом тривалої роботи та свідченням важливості своєчасного та послідовного завершення наукових задумів.

Науковий керівник:
кандидат юридичних наук,
старший дослідник

Володимир КОЧИН

Передмова

Науково-технічний прогрес в умовах цифровізації вимагає постійного збільшення обсягу інформації, яка залучається до цивільного обороту. Останні розробки вчених в галузі штучного інтелекту (artificial intelligence) призвели до появи нового формату інформації, – датасетів, який використовується для тренування, тестування та валідування різних моделей штучного інтелекту та відповідно до подальшого залучення вказаних масивів інформації до цивільного обороту. Вказані суспільні відносини потребують своєчасного правового регулювання. Водночас законодавство, яке врегульовує цивільний оборот інформації є колізійним навіть під час правозастосування до усталених видів інформації, – науково-технічної, статистичної, геологічної тощо. Залишається невирішеним чітке розмежування інформації як самостійного об'єкта цивільних прав з об'єктами особистих немайнових прав та об'єктами інтелектуальної власності.

Вказане є наслідком низького рівня дослідженості природної та цивільної оборотоздатності інформації. Останні, в свою чергу, є підґрунтям до з'ясування тих форм цивільного обороту до яких інформація може бути залучена.

Яскравим прикладом такої колізійності є протиріччя між нормами права у нормативно-правових актах, що регулюють правовий режим інформації, яка міститься у технічних умовах. Зокрема, судова практика поширює на вказану інформацію авторське право, право власності так і право на інформацію (не деталізуючи його зміст).

Зазначені та інші обставини науково-технічного прогресу зумовлюють наукову і практичну актуальність дослідження проблемних питань залучення інформації до цивільного обороту.

Метою дослідження є формування доктринального підходу до оборотоздатності інформації як об'єкта цивільних прав з теоретичним обґрунтуванням пропозицій щодо вдосконалення актів цивільного законодавства України, що регулюють оборотоздатність інформації, та відповідної правозастосовної діяльності.

Наукові результати, які наведено в монографії, спрямовувалося на вирішення таких дослідницьких завдань як:

- з'ясувати генезу нормативно-правового регулювання цивільно- правових відносин, об'єктом яких є інформація;
- встановити ознаки інформації як об'єкта цивільних прав та визначити його поняття;
- з'ясувати поняття «оборотоздатність інформації як об'єкта цивільних прав» та встановити загальні умови оборотоздатності інформації;
- визначити поняття та елементи системи цивільного обороту інформації;
- окреслити особливості суб'єктивного майнового права на інформацію;
- розкрити види оборотоздатності інформації;
- визначити правовий режим оборотоздатної інформації;
- встановити особливості оборотоздатності окремих видів інформації.

Мета і завдання монографічного дослідження визначили структуру подання його результатів в монографії, яка складається з трьох розділів.

Розділ 1. Інформація як об'єкт цивільного права складається із 3 підрозділів і присвячений дослідженню генези правового регулювання відносин стосовно інформації як об'єкта цивільних прав в Україні, поняття та ознак інформації як об'єкта цивільних прав, поняття та загальні умови оборотоздатності інформації.

Розділ 2. Механізм цивільного обороту інформації містить три підрозділи і присвячений дослідженню системи цивільного обороту інформації, встановленню та визначенню змісту суб'єктивного майнового права на інформацію, яке є об'єктом системи цивільного обороту, а також встановленню особливостей цивільної оборотоздатності інформації.

Розділ 3. Присвячений цивільно-правовому режиму обороту інформації містить два підрозділи і присвячений дослідженню особливостей вводу до цивільного обороту окремих видів інформації з обмеженими режимами доступу та виникнення, здійснення та припинення права на інформацію, яка є об'єктом цивільного обороту. Підрозділ 3.1 стосується загального право-

Передмова

вого режиму оборотоздатної інформації, а підрозділ 3.2 – спеціального правового режиму окремих видів інформації.

На переконання автора, монографія може бути цікавою для представників органів державної влади, викладачів, студентів, аспірантів та докторантів закладів вищої освіти, а також всіх дослідників, які цікавляться проблематикою такої правової категорії як оборотоздатність інформації як самостійного об'єкта цивільних прав.

Розділ 1

ІНФОРМАЦІЯ ЯК ОБ'ЄКТ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ

1.1. Генеза цивільно-правового регулювання відносин щодо інформації

Формування доктринальних ідей про інформацію як благо та взаємопов'язаність виникнення цих ідей та розвитку суспільства підтверджують, що інформація як благо повинна бути включена в суспільні відносини як самостійний об'єкт на відповідному етапі розвитку суспільства, що вимагало б врегулювання цих відносин нормами права.

Поняття «інформація» є ключовим у багатьох науках. Невпинний розвиток суспільства створює підстави стверджувати, що воно переходить на новий етап розвитку, на якому важливість інформації значно зростає – вона відіграватиме чи не найважливішу роль. Цей процес є цілком логічним наслідком акумулювання інформації, який відбувається шляхом створення нових її «нашарувань» на фундаменті наявної. З плином часу та завдяки науково-технічному прогресу зросла не тільки загальна кількість інформації, а й вимоги як до її обсягів, так і до якості та форми. Такі зміни свідчать про утворення нового суспільства – інформаційного або постіндустріального.

Інформаційне або постіндустріальне суспільство є фазою розвитку цивілізації, головними продуктами виробництва якого стають не речі й енергія, а інформація та знання. Цей тип суспільства має своєрідні ознаки, що значно вирізняють його серед інших типів спільнот, а саме:

- утворення всесвітнього інформаційного простору, здатного забезпечити високу якість існування;
- підвищення значущості інформаційно-комунікаційних технологій, продуктів і послуг у валовому внутрішньому продукті країни;
- виникнення нових інтерактивних комунікацій, що створюються з метою ефективної інформаційної взаємодії людей на основі доступу без обмежень до національних і світових інформаційних ресурсів, анулювання інформаційної диспропорції, стабілізації перманентного процесу задоволення людських потреб в інформаційних продуктах і послугах¹.

¹ Інформаційне суспільство в Україні: глобальні виклики та національні можливості : аналіт. доп. / Д. Дубов, О. Ожеван, С. Гнатюк. К. : НІСД. 2010. С. 3.

Розділ 1. Інформація як об'єкт цивільних прав

Тобто інформація стає об'єктом, здатним задовольняти потреби людей, приносити задоволення та користь. Це свідчить про значну важливість її для суспільства.

К. Менгер стверджує, що блага – це предмети, які можуть вступати в причинний зв'язок із задоволенням людських потреб, підкреслюючи при цьому, що, знаючи цей зв'язок, людина здатна використати ці предмети для задоволення власних потреб².

Необхідно звернути увагу безпосередньо на ознаки блага, оскільки при порівнянні з певним предметом і подальшому їх співвідношенні ми зможемо стверджувати, що цей предмет є благом.

К. Менгер сформулював ряд умов, за наявності яких предмет може стати благом:

- наявність певних потреб у людини;
- існування властивостей предмета, які можуть задовольнити певні потреби за умови причинного зв'язку між ними;
- усвідомлення людиною причинно-наслідкового зв'язку;
- можливість людини розпоряджатися цією річчю так, щоб ця річ могла задовольнити потребу, яка перебуває у вказаному наслідковому зв'язку³.

Доповнюючи ці умови, С. О. Сліпченко наводить ознаки, які повинен мати предмет для того, щоб бути благом, а саме: корисність (змога задовольняти потреби спільноти), доступність до володіння або належність особі⁴.

Екстраполюємо сформульовані умови, за яких певний предмет стає благом, та його ознаки безпосередньо на інформацію.

Першою умовою, за якої інформація набуває певних ознак блага, є наявність певних потреб у ній.

URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2011-02/dubov_infsus-31058.pdf
(дата звернення: 22.06.2024).

² Менгер К. Принципи економічної науки: перша загальна частина. Київ : К.І.С. 2022. С. 43.

³ Менгер К. Принципи економічної науки: перша загальна частина. Київ : К.І.С. 2022. С. 44

⁴ Сліпченко С. Особисті немайнові правовідносини щодо оборотоздатних об'єктів: монографія. Харків : Діса плюс, 2013. С. 87. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/c3e2fe02-debe-4d13-b3cf-17aeacc6d78f/content> (дата звернення: 03.09.2024).

1.1. Генеза цивільно-правового регулювання відносин щодо інформації

Так само людські потреби безперервно зростають, натомість ресурси обмежені⁵. Відповідно потребою людини в інформації є обмеженість у необхідній інформації чи спрямованість на її отримання.

Ця умова актуальна не тільки з економічного аспекту, а й з правового, бо однією з умов оборотоздатності інформації як об'єкта цивільних прав є здатність інформації виступати товаром. А товаром, відповідно, може бути тільки благо, яке існує в обмеженому обсязі чи є важкодоступним.

Для дослідження потреби в інформації та з'ясування відповідного етапу, на якому обмеженість на інформацію стає відчутною та з якою потреба в ній починає різко зростати, використовуємо піраміду потреб А. Маслоу. Цей вчений вважав, що існують різноманітні потреби, які можна розділити на п'ять груп: фізіологічні; екзистенціальні; соціальні; потреби престижу; духовні потреби чи творчі⁶.

Для задоволення потреб необхідною є взаємодія з іншими суб'єктами суспільства. Оскільки з розвитком суспільства зростає кількість, якість та складність створення блага, яке зможе задовольнити людину в повному обсязі, то і створення цього блага вимагає міцних інформаційних зв'язків у суспільстві. Для задоволення вказаних потреб необхідно мати інформацію про ці блага. Рівень потреби в інформації буде зростати відповідно до груп, представлених у піраміді. Найбільша потреба в інформації буде реалізуватися на рівні духовних та творчих потреб, тому що це є цілком інформаційна сфера.

Таким чином, піраміда потреб А. Маслоу дає зрозуміти, що з розвитком індивідуума і переходом його на вищу ланку в цій піраміді, відповідно буде змінюватись і зміст та обсяг інформації, яка є благом. Отримавши та застосувавши інформацію та, відповідно, задовольнивши свої потреби, зміст інформації,

⁵ Сотник І. Вирішення проблеми безмежності потреб та обмеженості ресурсів в економічній системі. *Економічні проблеми сталого розвитку : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої пам'яті проф. Балацького О. Ф., м. Суми, 24-26 квітня 2013 р.* Суми : СумДУ, 2013. Т. 2. С. 218.

⁶ Економічна теорія. навч. посіб. / Г. Пилипенко, Ю. Пилипенко. Дніпро : НТУ «ДП», 2022. С. 20.

Розділ 1. Інформація як об'єкт цивільних прав

необхідної для задоволення вищої категорії потреб зміниться також зі зміною цих потреб.

Іншою важливою умовою для того, щоб предмет став благом, є наявність властивостей предмета, здатних задовольняти певні потреби, за умови причинного зв'язку між ними. Тобто є потреба дослідити наявність якостей інформації, які здатні задовольнити потреби людини.

З точки зору прагматичного підходу масив даних утворює інформаційний ресурс, який, накопичуючись, може переходити в якість потенційної інформації, яка при певних обставинах, інтересах чи потребах набуває статусу потрібних для певного кола осіб чи для окремих індивідів відомостей – інформаційного ресурсу⁷. Водночас прагматичний аспект інформації характеризує її здатність мати вплив на процеси прийняття рішень з погляду її «цінності», «корисності» або «шкідливості»⁸. Іншими словами, в прагматичному аспекті інформація має корисність, а отже виступає благом. Але важливо зауважити, що рівень корисності для нематеріальних благ залежить від такої ознаки інформації як змістовність.

Отже, з вищенаведеного випливає, що інформація повинна мати ознаки, які здатні задовольнити потреби людей та, відповідно, бути благом.

Існує й інший шлях для підтвердження корисних ознак інформації та можливості з їх допомогою задовольняти потреби людей. Для цього необхідно застосувати емпіричний метод дослідження, який полягає в отриманні знань шляхом спостереження за досліджуванним об'єктом, а в нашому випадку за інформацією, а точніше – за задоволенням нею людських потреб на практиці.

Зокрема, навівши докази здатності інформації задовольняти потреби на практиці, як наслідок отримаємо наявність у інформації корисних якостей. Перше, що доцільно відзначити, – це те, що інформація є загальнонауковою категорією, і саме завдяки цьому не було вироблено універсального визначення для неї. Важливою філософською ознакою цього поняття є її універ-

⁷ Беляков К. Інформація в праві: теорія і практика : монографія. Київ : КВІЦ, 2006. С. 47.

⁸ Арістова І. Державна інформаційна політика: організаційно-правові аспекти : монографія / О. Бандурка. Харків : вид-во ун-ту вн. справ, 2000. С. 34.

1.1. Генеза цивільно-правового регулювання відносин щодо інформації

сальність, оскільки інформація використовується у будь-яких галузях людської діяльності: природничих науках, філософії, біології, економіці⁹ Іншими словами, універсальність інформації свідчить про її всезагальну необхідність.

Крім того, під інформацією мається на увазі відображення різноманітності реального світу, при цьому, проходячи крізь призму свідомості людини, інформація виражається в чутливих образах і в формах наукового пізнання¹⁰. Це дозволяє сприймати навколишній світ однаково для всіх членів суспільства, що призводить до аналогічного розуміння реальності.

Інформація впливає на будь-яку сферу людського існування та використовується у всіх сферах соціальної діяльності. Здатність інформації задовольняти потреби є очевидною, інакше ця категорія не отримала б такої універсальності та розповсюдженості її застосування, а відповідно і наявність необхідних для задоволення цих потреб якостей.

Також умовами для формування інформації як блага є: усвідомлення людиною причинного зв'язку між ознаками інформації та власними потребами, а також практична здатність використовувати необхідне благо для задоволення наявної потреби. Усвідомлення людиною причинного зв'язку зі здатністю предмета задовольнити її потреби залежить цілком від рівня знань людини та її навичок, адже, не усвідомлюючи цього зв'язку, особа просто не буде знати про змогу задовольнити її потреби. Відповідно, ця умова є характерною для будь-якого блага. Наприклад, не маючи інформації про лікувальні ознаки лікарської рослини, й навіть маючи необхідність у застосуванні її лікувальних властивостей, людина не зможе використати її цінні якості, не знаючи про них.

Щодо здатності людини застосувати предмет для задоволення її потреби, то інформація як благо у цьому випадку повинна бути доступною для сприйняття та безпосереднього використання. Таким чином, реалізація вказаної умови залежить від форми представлення інформації та фактичної можливості

⁹ Волошин В. Оцінювання корисності економічної інформації в процесі прийняття управлінських рішень. *Вісник Національного університету водного господарства та природокористування*. 2012. № 3 (59). С. 41-46.

¹⁰ Мізюк Б. Інформаційна природа управління. *Економіка та держава*. 2012. № 2. С. 10.

[Перейти на сайт](#) →